

*О. В. ДЕКАЛЮК, аспірант
(Технологічний університет Поділля, м. Хмельницький)*

ЕКОЛОГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПРОЦЕСОМ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 7, с. 44–46

У сучасних умовах екологічна ситуація і тенденції її зміни багато в чому обумовлені промисловим виробництвом і господарською діяльністю загалом. Незважаючи на окремі досягнення, становище в цій галузі продовжує погіршуватися, що веде до подальшого розвитку екологічної кризи. Основна причина цього полягає в низькій ефективності використовуваних механізмів екологічного контролю і управління на промисловому підприємстві, переважно заснованих на твердих адміністративних методах і припису.

У результаті досліджень стану та тенденцій розвитку машинобудівних підприємств Хмельницької області серед багатьох проблем, з якими вони стикаються, значне місце відводиться проблемі наслідків їх діяльності та шкоди, завданій навколишньому середовищу та людському здоров'ю. Функціонування підприємства невіддільно від природного середовища, що його оточує: підприємство використовує природні ресурси і безпосередньо діє на оточення шляхом викидів продуктів виробництва.

Усе більш очевидною стає необхідність пошуку нових підходів до вирішення екологічних проблем промислового виробництва, найважливішим з яких у промислово розвинених країнах визнаний екологічний менеджмент, тобто екологічно обґрунтована система ринкового управління і контролю, економічний механізм раціонального використання природних ресурсів і запобігання забруднення навколишнього середовища.

Екологічний менеджмент припускає досягнення балансу між економічними інтересами окремого підприємства й екологічними інтересами суспільства загалом. Економічний механізм сти-

мулювання природоохоронних заходів, глибоке розуміння законів існування суспільства, природи та морально-етичних цінностей повинні стати основою діяльності кожного підприємства. Вивчення досвіду провідних підприємств у розвинених країнах показує, що без впровадження і розвитку системи екологічного менеджменту неможливо успішно діяти в умовах ринкової економіки. Якщо підприємство здійснює стратегічне планування, не приймаючи до уваги рішення екологічних завдань, то його керівництво заздалегідь повинно усвідомлювати можливість виникнення в найближчому майбутньому низки проблем, пов'язаних у першу чергу з виживанням в умовах конкурентної боротьби.

Екологічне управління процесом виробництва повинно забезпечувати дотримання норм і стандартів техніки, технології, випуск екологічно чистої продукції, використання технологій, що не завдають шкоди природі та людині. Безконтрольне використання природних ресурсів призводить до руйнівних для суспільства економічних, соціальних і екологічних наслідків. Тому сучасні підприємства повинні постійно реагувати на вимоги охорони навколишнього середовища, що змінюються, і забезпечувати безупинне вдосконалення системи екологічного менеджменту. Екологічний менеджмент регулює підприємницьку ініціативу і виробничо-господарську діяльність, ставлячи їх у залежність від соціально орієнтованого суспільного розвитку і необхідності збереження і поліпшення довкілля.

Контроль виробничого процесу за екологічними параметрами повинен здійснюватися як на всіх стадіях виготовлення продукції, так і на вході та виході. На промислових підприємствах часто

обмежуються екологічною оцінкою на виході системи, що неправомірно по відношенню до споживача. Це свідчить про необхідність функціонування на кожному промисловому підприємстві дієвої системи екологічного менеджменту. При створенні на промисловому підприємстві системи екологічного менеджменту потрібно розуміти, що деякі її елементи можуть вже існувати в організації, тому що вони мають багато спільного з управлінням іншими процесами, такими як система якості, промислова безпека, система охорони праці і забезпечення здоров'я, управління трудовими ресурсами і т. ін. Інтеграція екологічного менеджменту з іншими процесами організації може поліпшити фінансове становище організації та її імідж у споживачів і постачальників. Розробка і впровадження системи екологічного менеджменту вимагає певних тимчасових і ресурсних витрат, але, в остаточному підсумку, вона, як і вся виробнича діяльність, дає дуже відчутний прибуток. Потенційно успіхи в області екологічного управління виробничих процесів можуть бути досягнуті вже шляхом аналізу і поліпшення процесів управління організацією. Не всі екологічні проблеми потребують їх рішення шляхом використання, наприклад, дорогого устаткування для зменшення викидів.

Перший крок, який повинно зробити керівництво у процесі побудови системи екологічного менеджменту на промисловому підприємстві, полягає у визначенні зобов'язань, що мають бути досягнуті з метою зниження негативного впливу на навколишнє середовище і поліпшення екологічних показників підприємств. Керівництво організації повинно почати з найзначущих напрямків діяльності, зокрема, наприклад, з виконання вимог нормативно-правових актів у галузі охорони навколишнього середовища, з поліпшення екологічних характеристик діяльності. При цьому розгляд екологічних аспектів повинен бути інтегрованим з рішенням інших господарських проблем підприємства. Це означає, що всі виробничі функції, всі фактори виробництва і його інфраструктура повинні бути пристосовані до вимог охорони навколишнього середовища.

Для визначення зобов'язань у сфері охорони навколишнього середовища необхідно виявити найзначущі аспекти впливу підприємства на навколишнє природне середовище, визначити, наскільки природоохоронна діяльність підприємства відповідає вимогам державного і регіонального законодавства. Варто проаналізувати ефективність виконання попередніх екологічних заходів і програм. Потрібно виявити можливості, що може дати

система екологічного менеджменту для забезпечення переваг у конкурентоздатності підприємства на ринку.

Необхідно сформулювати вимоги до системи екологічного менеджменту промислового підприємства, розробити програму реалізації екологічної політики, створити команду менеджерів, підготувати бюджет і графік робіт. Очолити роботу з реалізації екологічної політики повинен один з управлінців вищої ланки підприємства, причому в нього має бути досить часу для того, щоб проводити роботу по створенню і впровадженню системи екологічного менеджменту. Тому, приймаючи рішення про призначення, вище керівництво підприємства повинно мати на увазі, що сумісництво робіт у цьому питанні не бажано. Необхідно ще раз підкреслити, що діяльність в області екологічного менеджменту спрямована на поліпшення роботи всього підприємства.

Реалізація екологічної політики залежатиме від того, які будуть поставлені цілі і завдання екологічного управління. Цілями екологічного менеджменту на промисловому підприємстві можуть бути такі:

- скорочення кількості відходів і економія ресурсів; зменшення чи виключення викидів забруднюючих речовин;
- управління рівнем впливу на навколишнє середовище сировини і готової продукції, проектування змін з мінімальним впливом на навколишнє середовище при виробництві;
- використання й утилізація виробленої продукції;
- формування екологічної свідомості у працівників організації і громадськості.

Завдання по охороні навколишнього середовища формують на основі поставлених цілей у межах певного періоду часу. Причому, якщо цілі можуть носити якісний характер, то завдання повинні по можливості містити кількісні показники, наприклад скорочення витрат певних сировинних ресурсів у технологічних процесах, зменшення викидів тощо.

Цілі і завдання повинні бути встановлені для підприємства загалом чи для окремих підрозділів, що мають свою специфіку. Цілі і завдання визначають і для відповідних рівнів управління. Екологічні цілі і завдання повинні бути узгоджені з загальною місією організації, її стратегічними планами, ключовими зобов'язаннями, встановленими в екологічній політиці. Для того щоб поставлені цілі і завдання були досягнуті, потрібно скласти план дій — програму екологічного менеджменту. У ній повинні бути встановлені шляхи

і механізми управління в рамках реалізації цілей і завдань екологічної політики, визначені тимчасові рамки виконання робіт, необхідні ресурси, відповідальні особи за досягнення цілей і рішення поставлених завдань у сфері охорони навколишнього середовища з урахуванням визначених пріоритетів.

Для того щоб екологічна програма була ефективною, вона повинна бути динамічною і її варто регулярно переглядати. Екологічна програма може містити в собі кілька планів, що відносяться до різних виробничих підрозділів, де виготовляють продукцію (до різних видів послуг), чи рівнів управління. Усі плани повинні бути узгоджені між собою і мають сприяти впровадженню системи екологічного менеджменту в організації. Крім того, екологічна програма не повинна бути

“відірвана” від її діяльності, а має входити в єдине ціле з її місією і стратегією.

Література

1. Кошкин Л. И., Хачатуров А. Е., Булатов И. С. Менеджмент на промышленном предприятии, 2000 (Электронная версия, “Эколайн”, 2000. <http://mail.cci.glasnet.ru/mc/books/industrial/ch6.html>).
2. Радованов С. В. Управление технико-технологическим обновлением промышленного предприятия в условиях переходной экономики. — Львів: Ін-т регіон. досліджень, 2001. — 21 с.
3. Фомичев С. К., Старостина А. А., Скрябина Н. И. Основы управления качеством. — К.: МАУП, 2000. — 196 с.